

ПОШИРЕННЯ АБОРИГЕННИХ ВИДІВ РОДУ *ULMUS* L.

С. А. МАСЛОВАТА, аспірант

Уманський національний університет садівництва

За даними археологічних розкопок, рід В'яз (*Ulmus* L.), завдяки значному адаптивному потенціалу, мало змінився за ті десятки мільйонів років, що він існує на Землі. В'язи можуть рости в пустелях, де витримують нестачу вологи і надлишок тепла, також надлишок вологи при перепадах рівня води в ріках і озерах, вздовж берегів яких вони ростуть. В'язи ростуть на засолених ґрунтах, прирічкових пісках, кам'янистих розсипах і скелях. Витримують на півночі за полярним колом нестачу тепла. Такі ділянки з великим діапазоном мінливості факторів характерні для насаджень з участю в'язів. У культивованих насадженнях виступають як додаткова порода, а природні чисті насадження формують у заплавах річок [3].

За даними бази GRIN, у світі всього нараховується близько 35 видів роду *Ulmus* L., поширених в основному в помірній зоні північної півкулі. З них 8 зустрічаються на території Росії, в помірній зоні європейської частини, на Північному Кавказі, в Забайкаллі і на Далекому Сході, в широколистяних та хвойно-широколистяних лісах. По берегах річок на півночі зони зростання вклинюються в європейську темнохвойну тайгу, а на півдні – в Степову і Лісостепову зони. Південні види – невеликі дерева відкритих місць, піонери у вторинних рослинних формаціях. Північні види – дерева першої-другої величини, що ростуть, як домішка до основних порід, а в прибережних лісах зрідка панують в лісостанах [3].

Як типові супутні породи змішаних лісів у Європі найбільш поширені *Ulmus laevis* Pall., *U. scabra* Mill., *U. suberosa* Moench., *U. elliptica* K. Koch. В Азії – *U. propinqua* Koidz., *U. laciniata* (Trautv.) Mayr та *U. pumila* L. У Північній Америці – *U. americana* L [5].

З аборигенних видів роду *Ulmus* L. у Правобережному Лісостепу України можна відмітити чотири види: *U. scabra* Mill., *U. laevis* Pall., *U. pumila* L., *U. suberosa* Moench.

В'яз гладенький (*Ulmus laevis* Pall.) входить до складу дубово-широколистяних лісів, часто росте на узліссях і галявинах. Поширений на всій території України, особливо в Лісостепу і Степу. Широко відомий в культурі як паркова порода з давніх часів і використовується для озеленення міст в межах свого ареалу. Придатний для полезахисних смуг, але в південній частині нерідко сильно пошкоджується шкідниками і рано старіє. Північна межа поширення проходить через Карельський перешийок, Петрозаводськ, Шенкурськ, Вологду, Кіров, Молотов, Свердловськ. В Сибірі та Середній Азії не росте. На півдні поширюється до Саратова і Дніпропетровська, Криму, Передкавказзя. У Західній Європі – Скандинавія, центральна Європа, Англія, зустрічається в лісах нижнього і середнього гірських поясів західної частини Північного Кавказу [2].

В'яз шорсткий (*Ulmus scabra* Mill.) росте в заплавах ширококолистяних лісах, на берегах рік та озер, часто зустрічається у другому ярусі дубових, ялинових і букових лісів. На Кавказі піднімається в гори на висоту до 1500 м. Поширений в Криму, Скандинавії, центральній Європі, Малій Азії, на Кавказі та Балканах. Північна межа проходить через південну частину Карельського перешийка, Петрозаводськ, Вологда, Устюг, нижня течія р. Вятки, Молотов, південніше Свердловська, за Урал не переходить, на півдні чорноземної зони доходить до Саратова та Дніпропетровська [1].

В'яз карликовий (*Ulmus pumila* L.) поширений в Східній частині Сибіру (Південне Забайкалля), в південній частині Амурської області та Хабаровського краю, південний захід Приморського краю, Японія, Корея, північ Китаю, північ Монголії. Добре росте в Москві, лише в сурові зими злегка підмерзає. Південніше Санкт-Петербурга цілком зимостійкий. Значне поширення отримав в зелених насадженнях у Харкові, Кіровограді, Одесі, Херсоні, Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі. Задовільно росте і плодоносить в

Саратові та Свердловську. В культурі зустрічається в зелених насадженнях населених пунктів, а також в полезахисних лісонасадженнях. Є одним із основних видів для захисного лісорозведення в умовах сухого Степу та напівпустелі [4].

В'яз корковий (*Ulmus suberosa* Moench.) росте в широколистяних лісах по схилах ярів, на галявинах, а також в кущових заростях в Південній Європі, Криму, Західній Європі, Середземномор'ї, Малій Азії та на Кавказі. Придатний для створення живих огорож і закріплення сухих схилів. Використовується в посушливих районах для створення меліоративних насаджень [1].

Види роду *Ulmus* L. поширені в основному в помірній зоні північної півкулі головним чином в підзоні широколистяних та хвойно-широколистяних лісів. Чисті насадження в'язових зустрічаються дуже рідко. В озелененні відіграють велику роль і є головними парковими породами середніх і південних районів Європи та Америки, широко використовуються для озеленення вулиць, садів і парків, для обсаджень доріг.

Література

1. Васильев Н. Г. Ильм / Н. Г. Васильев. – М. : Агропромиздат, 1986. – 88 с.
2. Громадин А. В. Дендрология : [учебник] / А. В. Громадин, Д. Л. Матюхин. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 360 с.
3. Заячук В. Я. Дендрология : [підручник] / В. Я. Заячук. – Л. : Апріорі, 2008. – 656 с.
4. Колесников А. И. Декоративная дендрология / А. И. Колесников. – М. : Лесная пром.-сть, 1974. – 704 с.
5. The Euro+Med PlantBase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. – Режим доступу : <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/PTaxonDetail.asp?NameId=35180&PTRefFk=7300000>